

אור תורה

בספר זה, אותו כתב בקושטא¹, הפליא רבינו לעשות² להעמיד ה'מסורה' של של חמשה חומשי תורה על מכונה ולהגיהה מאופל שיבושיה אשר טפלו עליה המדפיסים, וכל זאת ע"פ ספרי דווקני, כתי קדמונים וחיבורי הראשונים. בראש החיבור באה אגרת חכמי קושטא ועל צבאם הראנ"ח, בשבח ומעלת המלאכה וקריאה לכל 'איש אשר נמצא אתו ספר ישן להשאיל אותו להחכם הנז' להשתמש בו'.

ספרו זה של רבינו נתפשט ונתקבל כהלכה כתובה ומסורה, ועליו סומכים כל בני אשכנז וספרד בכתבת ספרי תורה. צא וראה מש"כ עליו גדולי חכמי פראג וסמך ידו עליהם הגאון נודע ביהודה.

וז"ל הגאון נוב"י³: "...וכבר יצא הפסק מאת ראשי חכמי פראג יע"א בט"ז באייר תק"ל ה"ה הגאון מו"ה יצחק שפירא זצ"ל אשר היה מצודתו פרושה על מדינת פיהם יע"א, והגאון מו"ה שמחה כהן פאפרש זצ"ל אב"ד דק"ק טיפליץ ואגפ"י יע"א והרב הגדול מו"ה מענדל בהרב הגאון מו"ה יונה לאנדסופר זצ"ל דמ"ש דק"ק פראג והגאון מו"ה אברהם פ"ב דמו"ש דק"ק פראג (והוא נדפס בהקדמת והסכמה על חומש אשר הובא לביהד"פ באמשטרדאם בשנת תקיא"ל ע"י הרבני המופלא מו"ה איציק פרעמסלא זצ"ל מפראג)... שאפילו יתכנשון כל דיירא ארעא לשנות הדבר מתוך פלפול וסברא, אפילו נקודה או טעם אחת, אין שומעין להם לחלוק על הרב דכל בני הגולה הוא האור תורה'.

וכן העידו בו עוד מגדולי האחרונים ובעלי מסורה: 'אור תורה אשר היא לנו לאורה בכתבת ספר תורה'⁴; 'ופוק חזי מאן גברא רבה דקמסהיד, בעל אור תורה וכו' ואין לזוז מזה'⁵; 'והרי אתה רואה מאן מסהיד, האור תורה, כמאה עדים דמי'⁶; 'יש לכתוב כפי בעל אור תורה וכן נוהגים כל הסופרים'⁷; 'הרמז'ל ז"ל בשתי ידות ובס' מנחת שי וכו' והם שני עמודים אשר כל בית ישראל נשען עליהם'⁸.

וז"ל בן דורו של רבינו, המדקדק הגדול רבי ידידיה שלמה מנורצי בהקדמת ספרו מנחת שי⁹ ג'ם שתייתי בצמא את דברי הזקן ונשוא פנים, החכם ר' מנחם די לונזאנו, אשר בא צדיק זה לבית מלוני לחסות בצל קורתי, והראה לי הגהתו אשר עשה על החומש, קודם שהביאה אל בית הדפוס, וקרא שם הספר אור תורה אשר יש בו תועלת גדולה לכל אדם... ואמת יהגה חיכי שהאיר עיני הרבה מפי ספרים רבים אשר היו לפניו בירושלים עיר הקודש תוב"ב, וגם כי אחרי זה זכה בו את הרבים ונפוצו מעינותיו חוצה...¹⁰.

¹ ראה שם בסוף הפתיחה: ולכן כל דבר שיסתפק בו אדם בכל המקרא אם ישאל את פי, בע"ה אברר ספקו, ובפרט אם אהיה בביתי.

² לשון הרחיד"א בשה"ג בערכו של רבינו: והפליא לעשות בס' אור תורה. כיו"ב כתב בשיו"ב ליור"ד סי' ר"ע אות ב'.

³ בהסכמתו לחמשה חומשי תורה מהדורת פראג תק"מ. קטעים מן ההסכמה נעתקו בספר קול סופרים בודפסט תרפ"ג מעבר לשער.

⁴ שב יעקב סי' נ"ז

⁵ תשו' רעק"א בס' משנת אברהם זיטאמיר תרכ"ח.

⁶ אגרת לפמ"ג הנדפסת בראש שו"ע או"ח, א' או"ק ז' ובנדמ"ח או"ק ה'.

⁷ תשו' מים רבים סי' נ"ה.

⁸ דבש לפי להרחיד"א מערכת ב' אות כ"א. וראה גם בהקדמת החכם רבי רפאל חיים בן הרב בעל אמונת חכמים רבי אביעד שר שלום באזילה, בהקדמתו למנחת שי דפו"ר מנטובה תק"ב: והנה אל קול הדברים האלה קם מאור הגולה נזר הזמן כותרת החכמים הרמ"ה זלה"ה... ואחריו לו קם כמוהו ארזי שבלבנון מהר"ם לונזאנו ז"ל ויעש גם הוא מטעמים אשר ביופי תלפיות חכמתם כולם מסכימים... וגם כי האנשים האלה שלמים אלופנו בתורה ובחכמה מאלמים אלומים כי תורתם התמימה משיבת נפש נדרמים...'

⁹ הקדמת החיבור נדפסה לראשונה בפיסא תקע"ט: ונקראת מקדש יה גדר פרץ. (גדר פרץ הוא שמו המקורי של חיבור מנחת שי, הכינוי מנחת שי ניתן לו ע"י המדפיסים במנטובה תק"ב)

¹⁰ ראה מנחת שי בראשית ג' ז': '...ושאלתי לחכם לונזאנו...'

כיו"ב הביא הר"ב מעלות לשלמה בערכו של רבינו: 'מוהר"ם די לונזאנו ז"ל. הרב המחבר ספר שתי ידות ושאר ספרים. הגהותיו על התורה בספרו הבהיר אור תורה ככתובים וכנתונים מסיני דמו, אין לזוז מדבריו ימין ושמאל, כ"כ הרב אם למסורת [מנטובה תק"ח לחכם המדקדק רבי דוד וויטריבי ז"ל. בהקדמתו ובדף כח ע"א עי"ש]. ואם לענין פרשיות פתוחות וסתומות וחסרות ויתרות וכיוצא אמרה הרב אם למסורת למילתיה, מכ"ש וק"ו לענין נקודות וטעמים, שאין לנו לזוז מדבריו ימין ושמאל, ואליו תשמעון כי ליבו ראה הרבה חכמה ודעת וספרי כת"י קדמונים מאד'.

וראה גם מש"כ הרחיד"א¹¹ אחר שהביא דברי הרב שאגת אריה¹² דבזה"ז ליכא מצוה בכתיבת ס"ת משום דאנן לא בקיאים בחסרות ויתרות, וכתב הרחיד"א להשיגו וז"ל: 'ולי ההדיוט נראה דכיון דהרמב"ם ז"ל טרח מאוד והלך מעבר לים למקום שהיה שם ספר תורה שכתב עזרא הנביא ומשם העתיק, וגם הרב מהר"ם די לונזאנו הפליא לעשות בספר אור תורה, מעתה הכותב ס"ת על דעת הרמב"ם וספר אור תורה מקיים מצות עשה מן התורה' עכ"ל.

והנה אע"פ ש'אור תורה' הולך סובב על חמשה חומשי תורה בלבד, הרי שמהקדמת החיבור נראה שרבינו חקר ובירר מסורת כתבי הקודש כולן. שכתב שם בראש חיבורו: 'ולכן בכל דבר שיסתפק אדם בכל המקרא אם ישאל את פי בע"ה אברר ספקו'. ואכן לנגד עיני הרב מנחת שי עמד נ"ך של רבינו כשבשוליו הגהות ותיקונים רבים והוא מביא מתוכו בכמה מקומות בספרו הגדול¹³.

¹¹ שיו"ב יור"ד סי' ר"ע סק"ב.

¹² סי' ל"ו.

¹³ עיין מנחת שי יהושע ח' כ"ד: 'גם החכם לונזאנו כתב במקרא שלו; שמואל ב' ו' כ"ג: 'החכם לונזאנו בעשרים וארבע שלו מהדפוס שכתוב בפסוק ולד כתב כנגדו...'; מלכים א' ג' ט"ו: 'וראיתי ג"כ לחכם לונזאנו שכתב כן במקרא שלו, ישעיה' י' טו, שם יד יא, שם יד יד, הושע ד' ו', תהילים מ"ג א', מ"ד יט, שם נ"ה כ"ב: 'ובעשרים וארבע של החכם לונזאנו מצאתי כתוב כלשון הזה, תהילים ק"ה ל"ו: 'גם החכם לונזאנו כתב שמצא בנוסחא אחת במצרים...', דניאל ו' א': 'מצאתי כתוב במקרא החכם לונזאנו לשון הזה, שם ט' כ"א: 'החכם לונזאנו הגיה בספרו, עזרא ח' כ"ב: 'בעשרים וארבע של החכם לונזאנו נכתב בצדו בגליון...', נחמיה י"ב ל"ז 'וכן רשם החכם לונזאנו בגליון ספרו, שם שם מ"ג, שם י"ג ב': 'וגם החכם לונזאנו כתב בספרו קדמון וספרי ספרד אין בהם מלת...'. שם י"ג י"א, אסתר ט' ב', דה"י ב' י י"ד: 'הגם הלום ראיתי בספרו של החכם ר' מנחם די לונזאנו שהג' כן וכתב שכן מצא בששה ספרים כתובי יד'.